

Jau net XIX amžiaus vėdorie bova suprasta, ka S. Daukonts yr nepaprastis ne tik istuorėjės, bet ér tantuosakas, kalbuos tyrinietuos. Iš tékruju S. Daukonts mūsa kalbaa yr žemaa nosélénkės ér dédlee anou išaukšténės. "Būda senuovės lietuviu, kalnienu ér žemaitiu" pratarmie ons rašė: "Tas yr dar stebuklingesnio, ka tou puosenuovė mūsa kalbuos ne raštaa mūsa konėgū ožlaikė per tūkstantius metu iki šiaa dėinaa, bet mūsa išmintingas kalnienu ér žemaitiu muotėnas sava apkerplejūsiūs nomeliūs(...) -- tuos, sakau, ožlaikė mūsa senuovės kalba, katrou mes šėndėin, anū vaakaa, galem dėdžlioutėis ér gėrtėis,-- ka ni vėina kalba šiamė pasantie nier teep aiški kaap mūsuoji".

S. Daukontou vėsa gyvenėma rūpiejė mūsa kalbuos švaroma, grynama reekalaa. Pats S. Daukonts ruodė dėdliausės pastongas gyvintė kalba, kaupťė kalbuos tortus pėrmiausec iš gimtuosės tarmies. Ypatingaa svarbi, ne vėina karta anou darbūs išsakyta mintis yr ta, ka aplė tauta daug pasaka tuos tantuos kalba. Dar tuokėi taipė, taiklė S. Daukonta žuodec aplė kalba: "Kalbuos derlingoms ér garbie ein so tantuos galybė". Tou dalyka S. Daukonts so dėdėlio

S. Daukonts. S. Daukonta raštūs ryškec atsėspind anuo gimtuoji šiaurės žemaitiu kretingiškiu (dounininku) tarmie -- ypatingaa pėrmūsiūs, veikalūs, tuokiūs kaap "Darbaa senju lietuviu ér žemaitiu". Vielesniūs darbūs žemaitybiu mažie, nes pats S. Daukonts sakė, ka "negal rašytė ne vėin gryna žemaitiu, ne vėin gryna aukštaitiu tarmė. Reek anas derintė bėndruos kalbuos reekalou".

Šėndėin S. Daukonta gimtuosės žemės tarmie, kaap ér vėsuos šiaurės žemaitėjės, palygintė so kėtuom tarmiem, yr dėdlee geraa iššėlaikiosi. Senju vėitėniu lėnkėmėškiu kalba tebler ryški, gyva ekspresyvi, tortinga ér nec kažkėik pasėkeitosi nu S. Daukonta laikū. Pasėrėmkem gyvaas, konkretees pavyzdees, vėina kėta palyginkėia so S. Daukonta raštaa.

Lėnkėmėškec tor polkec išlaikė tik šiaurės žemaitems būdingus garsus *ou, ei*, pvz. donna, šou, jouks, poulė, kėims, pėiva, tėik, lėipė, žousės, konsnis, tėistė. Tus garsus rondam ér S. Daukonta raštūs: doatė, Loukė, pėina, drousos, rounstu, kou, skėist.

Lėngvee atsėnkam tarmie skėramoujė šiaurės žemaitiu kretingiškiu ér telšiškiu ypatybė -- ė,

gers, tievs, sied, dėrb, myl, naus, lašuo.

Geraa lėnkėmėškec išlaikė žemaitems būdingas muorfuolnogenės ypatybės. Sakykem, gyva dar šėndėin dvėskaita, pvz.: vedo, dėrbau, vedvė keikiev, jodo dėrbatau, jodvė keikaita, do vaako, dvė gražė mergė. Dažna dvėskaita ér S. Daukonta raštūs: su dom sūnom, šioudom, mėrsėtau. Žemaitėškaa so pagalbėnio žuodio "liuob" vartuojems būtasis dažninis laikis, pvz.: Liuob išpers longus, iškels doris. I Skouda liuob noetė kuojuom.

Veiksmazuodi patėkslėn, paryškėn ér vėsa sakinigėruokaa pagyvėn pastėprėnamėjėc žuodec: "žemėn, lauk, šalėn", pvz.: Tas vaaks jau bėngies žemėn. Tik neuk laukon! Nešk tus klunkius šalėn -- vėsa turba prismėrda.

Gyva pekla lėnkėmėškec šėndėin tor žemaitėšku žuodiu, pvz.: stalibis, "blauzda", kiucis "krepšys", druobynas "kopėčios", kūlis "akmuo", blezdinga "kregždė", knioisis "uodas", mėga "aruodas", ašnoklee "raudonėji serbentai", kramė "galva", aplamis "kvailys", krietnee "stipriai", brondė "žirnių ar pupų ankštis", nojau "dabar", žaimuotė "išdykauiti", kernuotė "niekinti, gadinti", kušintė "liesti", tuopuotė "lepinti", sužyžtė "supykti", romoloutėis "galynėtis, grumtis, glamonėtis", žygioutėis "šėrti gyvulius" ér daugybė kėtū. Beveik vėsus anus rondam ér S. Daukonta raštūs.

Žėnuomaa, tėkruojė kalbuos gyvybė, dvasė sunkec paruodytė atskėraas garsaas ar žuodees. Reek girdietė patl žmuogo, anuo rėslė kalba, katraa reikšmingas gyvybės pridoud raštė neparuoduomė dalykaa, tuokėi kaap intuonacėjė, netgi žmuogaus gestaa, mimėka. Jok kėik kalbaa naujū spalvū ér ekspresėjės soteik žuodee, ištartė so ryškė žemaitėška laužtėnė priegaidė, pvz.: darbs, tievs, kalns, douk, jiesk. Kaap daina, kaap varpaa skomb žemaitiu žuodee so keeles kėrtees, pvz.: bataa, šaka, bimbals, lašėnce, žabalty, poskepalis (do kėrtee), davatka, aštonnė, negėrdo (trys kėrtee), parsimailavuojusī (net ketorė kėrtee) pagal chuoricėjė rima ont 1, 3, 5, 7 skėimėnū). Nuors vėskou tou ér dar kėtkou nenosakuomaa sunkec yr iškloutė raštė, vėstėik pabaigaa ryžtous pateiktė nedėdėlė kopėtelė mėnavuotuo ekspedicėjuo iš lėnkėmėškiu lūpu ožrašytu sakinīū, ka bėn šėik tėik ér tamstas, maluonigėjėc skaitytuojee, pajostomėt tou kalba, anuos gyvybė ér stėprybė:

Vėruonėka plonkė dėdėlee, vuo vėstėik i žemė solinda. Kada nuoro apėbrūkšto, kada nuoro apėmėžo. Maskva gali matytė par tou rėikelė. Limob ožeetė i krautovė akis pašertė. Mona Vuonėlė bova tėlva kaap lėpa. Pėršlė lėžovis momis sorėša. Vėsa gyvenėma blega klopėnees. Ta mona trubelė gatavaa sosėtūposi. Kuo ėc sklūorėnėji pu kėima kaap kloika. Jee pana kėlmė -- šakaliū netrūks. Je šonėis, žousėna ér gaidė pradėdi bėjuotė, ėlgaa nebėbūsi. Lauko, kuol pašauks Abraumoms ont alaus. Sūnaus smėrtis monė sorėitė i vėni. Mona vyrs bova mėgponyvs. Tou kuošė ryn kaap badsmakis. Lietovaa klunkliu ér aplamiu nereek.

Ėr diel tuo, ka šėndėin ta žemaitiu kalba yr tuoki ryški ér tėkra, ka ana ne tiktaa bova, bet ér tebler neišsemams šaltinis, galvinga versmie, ka ta kalba ér šėndėin yr pati tėkruoji tantuos dvasė -- daug vėso sava gyvenėmo yr padarė DAUKONTS SĖMUONS.

DAUKONTA SĖMUONA GIMTĖNĖS KALBA ŠĖNDĖIN

PABRIEŽA JŪZAPS

pasėšvėntėmo, itėkėnamaa lruodė vėsaas sava darbaas.

Kuoki bova S. Daukonta gimtuoji kalba ér kuoki ana yr šėndėin? Kuoki ta kalba bova pryš 200 metu -- iš dalėis paruoda S. Daukonta raštaa, vuo kuoki ana yr dabaa -- gyvė pavyzdeec. Daug anū ožrašėm dialektuolnogenėc ekspedicėjuo, katra bova praieita vasara Lėnkėmūs, S. Daukonta žemie, ér katrou kaap tik pašvėntiem žemaitėjės oužoula garbingaa 200 metu sokaktec.

Nikaap negal išleistė iš akliū ér tuo dalyka, ka nu XIX amžiaus pradiuos dėl sosėdariosiu istuorėniu aplinkybiu ryškec pradiejė išsėskėrtė žemaitėjė, iskėla ér žemaitiu tarmie. Diel tuo ožvėrė dėdlee karštė ginčaa, kuokė kalba rašytė, katrou tarmė -- žemaitiu ar aukštaitiu -- pasirinkitė kaap bėndrėnės kalbuos pamata ér ont tuo pamata statytė bėndrėnės kalbuos rūma.

Tou laiko daugiau ar mažiau prisilaikydamė žemaitiu tarmies rašė šmuots riktingu, muokytu žemaitiu: D. Puoška, A. Klements, S. Stanevičios, S. Valiūns, Kipros ér Kajetuons Nezabltauskec, L. Ivinskis, M. Valončios, J. Pabrieža, žėnuomaa

kaap ér vėsamė kretingiškiu pluotė diesningaa vėituo u, i kamienė yr garsaa o, ė, pvz.: triošis, triošė, skoto, skoti, plėkis, plėkion, pėlsio, pėlsi, pėršlys, pėršlė. Vėsaa netuolėi esontemė Skoudė, katros jau priklausa telšėškems, jau kaitaliojėis u, i, so o, ė. pvz.: triušis -- triošė, pėlsio -- pilsis, piršlys -- pėršlė.

Dvėbalsec ai, ei galūnies kai kurlū žuodiu kamienūs ištaramė yr kaap ėlgėjėc balseea, e (rašuom aa, ee), pvz.: vaakaa; mėškaa, plaukaas, reekalaa, sveeks, gražec, jiedec. S. Daukonts ėrgi kartaas paraša vėina garsa (pvz.: perna, daks), bet dažnlausec tus dvėbalsius raša so j (pvz.: žemajte, vajkaj).

S. Daukonta žemės žmuonės, kaap ér vėsė pajūrė žemaitėc, šėndėin beveik vėsaa netorgarsū ė, dž -- vėituo anū ištart, d, pvz.: žaltee, žaltėms, jautiu, jautees, skaitiau, žemaitėc, žemaitiu, žemaitems, žuodec, žuodems, gaidius, gaidion, vediau. Reek pasakytė, ka ér S. Daukonts raštūs, net vielesniūsliūs, ė, dž pasitaika dėdlee retaa: bitiu, einontius, ekletės, mediu, brėidius.

Žemaitėškaa trumpėnamas yr galūnės, pvz.: